

ביכורי בית

לומדים יחד בחג השבועות

"כבד את אביך ואת אמך"
מדברים על כובד משקלו של הדיבר החמישי

חג שמח לכולם,

אנו שמחים להגיש לכם מגוון של דפי מקורות וטקסטים להשראה, שנכתבו במיוחד לפרויקט "ביכורי בית". בפרויקט זה, קבוצות מגוונות מכל קצוות החברה בישראל יושבות יחד בלילה הזה ולומדות את הדיבר החמישי מתוך עשרת הדיברות: "כבד את אביך ואת אמך". בשנים האחרונות, יש תחושה חזקה ש"הביחד" בחברה הישראלית אינו מובן מאליו, הפערים והמרחק רק גדלים. חברנו יחד השנה, כמה ארגונים שמשקיעים מאמצים גדולים לעניין זה, לרגל ליל השבועות, שהוא הזדמנות נהדרת לשבת ביחד, להקשיב לקולות השונים ולהתלכד סביב מקורות שהם של כולנו. אנו מאחלים לכולנו למידה משמעותית, לבבות פתוחים זה לזה ולתורה. יהי רצון שהחוויה המשותפת הערב תשפיע עלינו ועל החברה הישראלית כולה גם בשאר ימות השנה.

ארגון רבני צהר
היהדות של רולוו

לע"נ ציפורה דבורה קרוניץ
בת ר' יוסף הלוי וחנה (יושפה) ז"ל

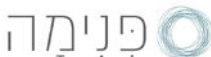

יחד
זהות יהודית בקהילה

קבוצת כנען | Cnaan Group

קרן אביעד-קבוצת אלול ELUL

מצוות כיבוד הורים: חובה גבולות ומשמעות

הרב דוד סתיו | יו"ר ארגון רבני צהר ורב היישוב שהם

האדם המצווה: התמודדות עם המצווה בחיי היומיום

מצוות כיבוד הורים היא אולי המצווה המוכרת ביותר מבין מצוות התורה, והיא גם זו המלווה את האדם בשגרת יומו ומבקשת את תשומת ליבו בכל זמן, לאורך שנים רבות, מילדותו ועד בגרותו. מקורה של מצווה זו הוא בהר סיני, שם ניתנה בקולות וברעמים כחלק מעשרת הדברות:

כבד את אביך ואת אמך למען יארכיך ימיך על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך (ספר שמות).

כבד את אביך ואת אמך כאשר ציוך ה' אלוקיך למען יארכיך ימיך ולמען ייטב לך על האדמה (דברים).

הקטין חייב תוך כיבוד אב ואם, לציית להוריו בכל עניין הנתון לאפוטרופסותם. באפוטרופסותם לקטין חייבים ההורים לנהוג לטובת הקטין כדרך שהורים מסורים היו נוהגים בנסיבות הענין (סעיף 16 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962).

האם מצוות כיבוד הורים היא "מצווה טבעית", שהיינו מקיימים גם בלא כל הדרכה תורנית, או שהיא דווקא קריאת כיוון "אנטי-טבעית", המכוננת תנועה נפשית שהיא הפוכה מאופן ההתייחסות הטבעי להורים?

האם אנחנו רוצים להתייחס אל ההורים שלנו במסגרת של "מצווה דתית", או במסגרת של "מוסר טבעי"? למה הציווי הוא על כבוד ולא על אהבה - "אהוב את אביך ואת אימך"? מה חזק יותר באדם: חובה מוסרית, או צו מגבוה? כיבוד הורים היא אחת המצוות המעטות שמתלווה להן שכר. מה הסיבה לכך?

"מה ששום אדם אינו משתוקק לעשות אין צריך לגזור עליו איסור, ועל כל פנים מה שנאסר באיסור חמור ביותר חזקה עליו שהוא מושא לתשוקה..."
(טוטם וטאבו, זיגמונד פרויד)

האם הציווי על כיבוד הורים מעיד על הקושי במימוש הדבר? אילו קשיים יש בכיבוד הורים וממה הם נובעים?

נחזור לרגע אל מעמד הר סיני ונביט בלוחות. במבט ראשון נראה כי עשרת הדברות מחולקות לשתי קבוצות סימטריות. בצד אחד - חמש מצוות הנוגעות למערכת היחסים של האדם עם אלוקים, ובצד השני - חוקי היסוד המבססים את מערכת היחסים התקינה בחברה.

עכשיו, הסתכלו בזה עוד פעם: בצד של אלוקים נמצא גם את הדיבר החמישי, לשמו התכנסנו היום.

שלשה שותפין הן באדם:

הקב"ה, ואביו, ואמו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה: מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבודוני. (קידושין דף ל עמוד ב)

מה המשמעות של מיקום מצוות כיבוד הורים בצד של המצוות שבין האדם לאלוקים? האם יש עוד שותפים באדם? באיזה אופן משפיעה השותפות עם אלוקים על מצוות כיבוד הורים?

גדול הוא כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו; נאמר כאן 'כבד את אביך ואת אמך' ונאמר להלן 'כבד את ה' מהונך' במה אתה מכבוד? מהונך - מפריש לקט שכחה ופאה... מאכיל את הרעבים ומשקה את הצמאים. אם יש לך, את חייב בכל אלו, ואם אין לך, אין אתה חייב באחת מהן. אבל כשהוא בא אצל כבוד אב ואם, בין שיש לך, בין שאין לך 'כבד את אביך ואת אמך', אפילו את מסבב על הפתחים (ירושלמי קידושין).

מה בין כבוד הורים לכבוד אלוקים? האם אתם מוצאים דמיון בין השניים?

האדם מחפש משמעות: מה הסיבה למצוות כיבוד הורים?

בהר סיני לא ניתנו הסברים. עשרת הדברות נמסרו לעם ישראל. קול הברקים והרעמים נעלם וכל אחד חזר לאוהל עם הדיברות חקוקות בליבו. האם הם שאלו את עצמם, "מדוע לכבד את ההורים?" איננו יודעים; אבל כבר חז"ל דנו בטעמי המצוות וגם חכמים בדורות שלאחר מכן. לפי הרמב"ם, לכל מצווה יש סיבה שנועדה לתקן משהו באדם ובחברה. לפי הרמב"ן, תכלית המצוות היא חינוכית, ואילו המהר"ל רואה בהן גזירות אלוקיות שסיבתן אינה ידועה לנו. אנו חיים בדור שמבקש לשאול כדי להבין.

משרשי מצוה זו, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה, שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלהים ואנשים. ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו (ספר החינוך).

**למה יש צורך לחפש סיבה לכיבוד הורים?
אילו סיבות נוספות יש, לדעתך, למצווה זו?
על מה, לפי סיבה זו, מתבססת מערכת היחסים של הורים וילדים?**

אמי / יהודה עמיחי

זה יעיר אותך, זה יעשה לך טוב, אתה תרגיש
כמו אדם חרש, אתה תאהב את זה, אתה
לא תוכל, אתה לא תאהב את זה,
אתה לא תצליח לסקר את זה, ידעתי שלא תזכר,
שלא תשפח, תתן, תקח, תנחם, אתה יכול, אתה יכול.
וכשאמי מתה הצטרפו כל הנבואות הקטנות
לנבואה גדולה אשר תגיע עדי נבואת אחרית הימים

אמי היתה נביאה ולא ידעה.
לא כמו מרים הנביאה הרוקדת בתפים ובמצלתיים,
ולא כמו דבורה שישבה תחת התמר וישפטה את העם,
ולא כמו חלדה הנביאה המנבאה עתידות,
אלא נביאה פרטית שלי שקטה ועקשנית
ואני חיב לקיים את הכל וזמן חיי עובר.
אמי היתה נביאה פשאמרה לי את דברי היום-יום,
פסוקים לשמוש חד פעמי: אתה תצטער,

רגע אחד שקט בבקשה / נתן זך

לא יכולתי לדעת. אינני מאשים
אותו. לפעמים אני מרגיש אותו קם
בשנתו, סהרורי כמו ים, חולף לידי,
אומר לי בני. בני.
לא ידעתי שאתה, במידה כזאת, איתי.

החול דבק בבגדיו. בוקנו
הסתבכו זרדים. כנראה לך
לילה קודם בתבן. מי יכול היה
לדעת שבעוד לילה יהיה
ריק כמו ציפור, קשה כמו אבן.

רגע אחד שקט בבקשה. אנא. אני
רוצה לומר דבר מה. הוא הלך
ועבר על פני. יכולתי לגעת בשולי
אדרתו. לא נגעתי. מי יכול היה
לדעת מה שלא ידעתי.

**אילו דברים אנחנו מקבלים מההורים שלנו? האם מרבית הדברים שקיבלנו היו בגדר חובה מצידם?
האם אנחנו זוקפים את מי שאנחנו לזכותם של הורינו? האם אנחנו מעוניינים לעשות זאת? האם זה עומד
בסתירה לתחושות העצמאות והבגרות שלנו?**

האדם מחפש גבול: עד היכן מגיעה מצוות כיבוד הורים

מי שנטרפה דעתו של אביו או של אמו, משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירוחם עליהן. ואם אי אפשר לו לעמוד מפני שנשתטו ביותר, יניחם וילך לו, ויצוה אחרים להנהיגם כראוי להם. (רמב"ם משנה תורה, הלכות ממרים פרק ו', הלכה י').

*

אפילו היה לובש בגדים חמודות ויושב בראש בפני הקהל, ובא אביו ואמו וקרעו בגדיו והכוהו בראשו וירדקו בפניו - לא יכלימם, אלא ישתוק ויירא ויפחד ממלך מלכי המלכים שציווהו בכך (רמב"ם משנה תורה, הלכות ממרים).

*

כבר קשה לנו לראות שמעון מתאמץ לכבד את הוריו שדעתם השתבשה. הוא מכבד אותם, והם מעליבים אותו בפומבי. התקין להם

דירה נאה ושכר אשה שתטפל בהם וביקור אותם כל יום – והם באו למשרדו, התפרעו וביזו שם את הכל. מה יעשה? והרמב"ם (הלכות ממרים) שואל: "עד היכן כיבוד אב ואם?" – ופוסק כך: "מי שנטרפה דעתו של אביו או של אמו, משתדל לנהוג אתם כפי דעתם, עד שירוחם עליהם. ואם אי אפשר לו לעמוד בכך מפני שנשתטו ביותר – ניחם וילך לו. ויצוה על אחרים להנהיגם כראוי להם".

2. ע.ב. הנכבדה, לדברייך אין את יכולה עוד לקיים מצוות כיבוד אם, כיוון שאמך עברה את "כל הקווים האדומים", והתרופפות מנטלית זו של אמך כבר פוגעת בפרנסתך ובחיי המשפחה שלך.... – ובכן, גברתי, אמנם מצוות כיבוד אב ואם הינה מאוד נעלה, ועם זאת אין ההלכה חפצה שתתירסקי, תוך קיום המצווה, ושתשבישי את כל חייך, ועל כן ההלכה מתירה לך להרפות מקיום המצווה, ולהעביר את הטיפול באמך לאנשים מקצועיים וכיו"ב. וזאת בתנאי שכל אדם סביר רואה בעליל שאכן אמך חצתה את "כל הקווים האדומים". ותמיד מומלץ לחכות עוד חודש חודשיים, כי הנה הקב"ה אולי יחזק את נפש אמך. והלוואי שכך.

3 מר א.ד. מכובדי, אענה לך בקיצור נמרץ, וכבר בתחילת התשובה אחזק ידיך: טוב אתה עושה שאתה מתנה עם אביך הקשיש כאילו הוא איש מעשה, וכאילו מחלותיו לא החשיכו דעתו, ואתה דן עמו ברצינות גמורה על ענייני היום ועל עניינים אחרים, ומתווכח אתו, ואף חולק על דעתו לפעמים וכו'. מוטב לך לנהוג כפי שאתה נוהג עם אביך, למרות שמישהו מהצד יכול לטעות לחשוב שאינך מכבד את אביך, אלא תובע ממנו בהירות, מעשיות, כוח טיעון, נימוקים, דיאלוג ממשי. וטוב אתה עושה, כי בכך אתה תורם לחינוכות אביך, ומאותת לו שאין הוא בעיניך עובר בטל, שיש רק לכבד אותו בהסכמות שבשתיקה, אלא הוא אדם וכו'.
(עד היכן כיבוד אב ואם – מתוך "סדר יום", אדם ברוך)

*

יש שהוא מאכיל את אביו פטומות, ויורש גיהנם; ויש שהוא מטחינו ברחיים, ויורש גן עדן.

כיצד מאכיל את אביו פטומות, ויורש גיהנם? מעשה באחד שהיה מאכיל לאביו תרנגולים פטומים. פעם אחת אמר לו אביו: בני, הללו מניין לך? אמר לו: זקן, זקן, אכול ושתוק, שהכלבים אוכלים ושותקים. נמצא מאכיל את אביו פטומות, ויורש גיהנם.

כיצד מטחינו ברחיים, ויורש גן עדן? מעשה באחד שהיה טוחן ברחיים. שלח המלך להביא טוחנים [לעבודתו]. אמר לו לאביו: אבא, היכנס וטחן תחתי ואני אלך לעבודת המלך. אם יגיע לידי בזיון, אתבזה אני ולא אתה. נמצא מטחינו ברחיים, ויורש גן עדן.
(מסכת פאה)

אילו גבולות הייתם מציבים לכיבוד הורים?
האם כל אדם יכול ורשאי להציב את הגבול שהולם את מערכת היחסים שלו עם הוריו?
האם ייתכן כי בחברה המודרנית, בה הקידמה והבחורות נתפסים באור חיובי לעומת המסורת והזקנה, המשמעות של כיבוד הורים תהיה שונה מהמשמעות שהייתה לה בחברה מסורתית קדם-מודרנית?

האדם המתפלל: תפילת ילדים על הוריהם

"יהי רצון מלפניך ה' אלוקי ואלוקי אבותי, שאוכה לקיים המצווה שהשמעתנו מהר סיני וחדתת על שני לוחות הברית וגם כתבת בתורתך, לכבד את ההורים בכל כוחי ככתוב 'כבד את אביך ואת אימך למען יארכון ימיהם על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך'.

אנא ה', תן בי כוח לכבד אותם כראוי, תן בליבי לאוהבם יותר מידי, תן בליבם לגלות אלי אהבה, לדעת את אשר בלבבי, לתת לי את מה שאני צריך.

אנא ה', תן להם נחת רוח ושמחה ממני, שישמחו בכל עת שהם רואים אותי, שיתכבדו בי, שיאמרו עלי 'ישראל אשר בכך אתפאר'.

אנא ה', תן בי כוח לשמוע בקול הורי, לעשות רצונם ולסייע להם. תן בליבם שלא יבקשו ממני מה שאיני יכול, ותן לי כוח לעשות כל מה שיבקשו ממני אף על פי שיהיה לי קשה.

אנא ה', עזרני על דבר כבוד שמך והצילני, עשה למען שמך הושיעה ימינך וענני, יהיו לרצון אמרי פי והגיון ליבי לפניך ה' צורי וגואלי."

כיבוד הורים

הרב שי פירון | ממייסדי תנועת פנימה. שר החינוך לשעבר

מצוות כיבוד אב ואם נתפסת כהנחיה מוסרית הגיונית. מה יותר הגיוני מלכבד את ההורים שלנו? הם העניקו לנו את המתנה החשובה ביותר שקבלנו: את החיים.

לא בכדי, החובה לכבד את ההורים מצאה את מקומה בתוך עשרת הדברות, אולי המניפסט האמוני החשוב בהיסטוריה של האמונה.

מצוות כיבוד אב ואם מעלה שאלות ערכיות רבות:

ראשית, האם מדובר במצווה דתית או בחובה מוסרית אנושית הגיונית שאין צורך לצוות עליה?

שנית, האם החובה היא רק לאהוב את ההורים? אין כאן צמצום של הרגש האנושי הבהיר כל כך?

מן הצד השני, אינני יכול שלא להתמודד עם קביעתו של רבי שמעון בר יוחאי:

”שתי מצוות גילה הקב”ה מתן שכרה, אלו הן קלה שבקלות וחמורה שבחמורות, קלה שבקלות: ”שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים”, חמורה שבחמורות: ”כבד את אביך ואת אמך וגו’ למען יאריך ימך”

התיאור של מצוות כיבוד אב ואם כמצווה קשה, מעוררת מחשבה נוגה.

מדוע לדעתכם רבי שמעון בר יוחאי מגדיר את החובה לכבד את ההורים כחובה הכי קשה שנצטוונו בה?

הנה כמה אפשרויות להבנת הקושי הגדול:

ראשית, ההורים שלנו מבהירים לנו עד כמה אנו לא עצמאיים ועד כמה אנו זקוקים להם. בגיל ההתבגרות אנו יוצאים ל”מלחמת עצמאות” בה אנו רוצים להרגיש חופשיים, אוטונומיים, אחראים לגורלנו. ההורים נתפסים כמחסום בפני העצמאות.

שנית, בהירותה של המצווה רק מגדילה את הקשיים בהתמודדות עימה בדיוק כשם שקשה לנו להתמודד עם השגרה. קל לנו לגייס כוחות במקרים יוצאי דופן בהן נדרשת גבורה נפשית או פיזית יוצאת דופן.

שלישית, עובדה היא שהגדרת הכבוד משתנה מהורה להורה, מזמן לזמן, ממשפחה למשפחה. לפעמים, אנו מתבוננים - בתמיהה - על מערכות יחסים במשפחות אחרות. אצלנו, בבית, זה לא מקובל ואילו אצל אחרים המדובר בדפוסי חיים מקובלים. כיצד ניתן להגדיר את היקפה של המצווה בהתחשב בשונותם של אנשים כמו גם בשינויי הזמנים והשלכותיה על מבנה המשפחה.

פרשנות מפעימה נמצאת בדבריו של המהר”ל מפראג:

בתלמוד מופיע ניתוח פסיכולוגי של בני האדם:

”כל אומן שונא את בני אומנותו”¹.

המהר”ל עומד על הסיבה:

”כי דבר זה שאין אחד אוהב עצמו, לכך כל אשר הדבר רחוק ממנו, אוהב אותו”².

אני אוהב את מי ששונה ממני. הוא מסקרן אותי, אני רוצה לדעת אותו.

'הבעיה' הגדולה שלנו היא, שאנו יותר מידי דומים להורים שלנו. זה מייצר מתח מובנה במערכת היחסים ביננו. לכן, יש לבסס אותן בראש ובראשונה על כבוד. הכבוד מצריך קצת ריחוק, מאפשר להביט על ההורים שלנו 'מבחוץ'. לראות את התכונות המיוחדות שלהם, את השוני ביננו.

לפעמים אנו גם מאשימים את ההורים שלנו בחולשות שלנו: הם אשמים, זה בא מהם וכו'.

**האם 'האשמתם' פעם את ההורים שלכם על תכונה, התנהגות, התנהלות שהפכה לחלק מכם?
האם אתם 'כועסים' על ההורים שלכם?
אז מה עושים? איך אפשר לחנך למצוות כיבוד הורים?**

אני מציע להתבונן יחד באגדה תלמודית:

"שאלו את ר' אליעזר: עד היכן כיבוד אב ואם?

אמר להם: צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו, בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד בששים ריבוא שכר, ורב כהנא מתני: בשמונים ריבוא, והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו, ולא ציערו".

המשך הסיפור ברור: אירע נס גדול. בביתם נולדה פרה אדומה ששוויה היה גדול פי כמה מהאבן שלא נמכרה.

מי הדמות החשובה בסיפור?

בדרך כלל, מפארים את דמותו של הילד: דמא...

אבל, נסו לתאר מקרה:

פרסמתם מודעה למכור את הרכב בלוח יד 2. מוכר הגיע, אחרי חודשים שאיש לא בא. ואז הוא דופק בדלת, הילד פותח ואומר: "מצטער, אבא ישן".

אח"כ, אבא מתעורר והילד מספר: "אבא כשישנת..."

איך יגיב האבא הממוצע?

מי היה האבא שלימד את הילד שלא מעירים אותו פשוט כי כסף (דמא = דמים, מטבעות) תמיד פחות חשובים מערכים אחרים (בן נתינה...).

אם ההורים ידגימו אורח חיים ערכי. ידגימו מה עיקר ומה טפל, יתייחסו יפה להורים שלהם, הרי שכיבוד אב ואם יהפוך לבריח מוסרי מרכזי בתהליך ההתפתחות של כל אחד ואחד.

¹ עיין בראשית רבה פרשה ל"ט וכן בפירוש רש"י לבראשית פרק ג' פס' ה'.
² מהר"ל מפראג, נתיבות עולם, נתיב אהבת ה', פרק א' (הוצאת "יהדות" ע"מ ל"ח).

למען יאריכון ימיד?

ח"כ יאיר לפיד | יו"ר מפלגת יש עתיד

יש טקסטים שאנחנו רגילים אליהם כל כך, שהמוח והעין מתחילים להתנהג כמו משלים המילים האוטומטי של WhatsApp. נסו להגיד בקול רם, "התקווה בת שנות..." וכל מי שיעמוד לידכם ישלים אוטומטית "אלפיים".

אותו הדבר לגבי "אני ואתה נשנה..." כן, את העולם. לפי אותו עקרון, אם תגידו בקול רם, "כבד את אביך ואת אמך למען..." כל מי שעומד לידכם, אם הוא עבר את מערכת החינוך הישראלית, ישלים מיד, "יאריכון ימיד".

עשרת הדיברות הם טקסט כזה, שמקועקע לתוך הנפש היהודית. בסך הכל 172 מילה, אבל הן - ולא השיר - שינו את העולם יותר מכל התותחים והמטוסים ביחד.

שם, במעמד הר סיני, נוצרה התבנית שממנה נוצרו מאוחר יותר התרבות העולמית, המשפט המערבי, הדת כפי שאנחנו מכירים אותה.

כל כך רגילים אנו לטקסט הזה, שאנחנו כבר מזמן לא שמים לב לעובדה שאין הגיון פנימי בדיבר החמישי. לכבד את ההורים זה חשוב כמובן, אבל מה זה קשור להארכת החיים? איך בכלל בנויה "תוכנית הבונוסים" הזו? אם אתה בא אליהם לארוחת שבת מוסיפים לך חודש? כמה שווה החלפת חיתול למבוגרים? שנה? מי אחראי לטבלה הזו? ראוי גם לציין, שלא להיירש ישראל אין נטייה מיוחדת לחלק הטבות על מילוי המצוות. הוא יותר חזק בעונשים כמו צרעת או מלחמה. בכל שאר הדיברות הוא פשוט מנחית פקודות. "לא תרצח", הוא מודיע נחרצות ודי קל לנחש מה יקרה למי שלא יקשיב.

*

אז על מה אנחנו מדברים כאן? אחת הפרשנויות המופלאות אומרת, שאם נכבד את הורינו חיינו לא יתארכו קדימה, לעבר העתיד, אלא אחורה, אל העבר. כבוד להורים בנוי קודם כל על היכולת להקשיב להם. אם אתה מכבד את הורייך באמת, הסיפור שלהם הופך להיות חלק מהסיפור שלך.

הזכרונות שלהם מתחילים לחיות בתוכך. אתה "זוכר" איך הם עלו לארץ, איך הם נפגשו, איך הם נאבקו בתחילת הדרך. הביוגרפיה שלהם מתווספת לביוגרפיה שלך. שנותיהם מצטרפות לשנותיך.

אפשרות שניה, מפעימה לא פחות, אומרת כך: כשאתה מכבד את הורייך, זה הופך להיות חלק מהקוד המשפחתי. זוגתי-שתחיה נוהגת לומר, "מה שאתה מכניס הביתה, נשאר לתמיד". אם אתה נוהג 120 קמ"ש בשטח עירוני כשהילדים במושב האחורי, אתה מסכן את חייהם פעמיים, כי כשהיה להם רשיון הם לא יראו בנהיגה פרועה דבר רע.

אותו הדבר תקף לגבי היחס להורים. אם הם ישמעו אותך מרים קול על הורייך, הם ירימו קול עליך. אם אתה מדלג כבר פעם שלישית על הארוחה המשפחתית, אז מעכשיו זה מותר. כשהם יהיו גדולים, הם יזכרו שזה מותר וידלגו גם עליך. הכבוד להורים מאריך ימים אחריהם, לתוך חייך.

כבוד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימך על האדמה

דורון אלמוג | אלוף (מיל'), יו"ר עלה נגב-נחלת ערן. חתן פרס ישראל תשע"ו

הדיבר החמישי כמו מציע נוסחת חיים בת שני משתנים - תן כבוד להוריך ובתמורה תקבל חיים ארוכים. תן יותר כבוד, תקבל יותר חיים.

כשהיינו שואלים את הסבתא אסתר כמה מלח לשים במרק, הייתה עונה, "כמה שהוא מבקש". ובעניין הכבוד שאנו נדרשים לו, איך נדע כמה כבוד לתת, ואיך הענקת הכבוד להורינו תאריך את חיינו? נראה מובן יותר אילו היה כתוב "כבוד את אביך ואת אמך על שהעניקו לך חיים", שהרי כל רגע שאנו חיים הוא בזכותם. על כן, כל רגע מרגעי חיינו אנו חייבים להם תודה שנתנו נשמה באפנו.

הורי נתנו לי ולאחי: חיים, דרך ארץ, אהבת אדם, אהבת ארץ ישראל, חינוך, ערכים; אולם התמודדותם אתנו, הילדים הייתה שונה בכל גיל. מקובל להניח שילדים עד גיל שבע נוטים להערצת הוריהם, ומאוחר יותר מגיע גיל ההתבגרות, גיל המרד, גיל שבו הורים עשויים לחוש איום על סמכותם, או אף אובדנה. איך אמורים הורים לגרום לילדיהם להרגיש כבוד ויראה כלפיהם, כשהילדים מבקשים לנתן מוסכמות ואיסורים שעליהם גדלו (לא נוגעים בסמים, לא מתחצפים, לא מעשנים, לא נוהגים אחרי שתיית משקאות חריפים...)?

הורים רוצים להתגאות בילדיהם, שהרי הילדים הם ממשיכי הדרך, דור ההמשך, גאוות המשפחה. נראה לי שמידת הכבוד שלנו להורינו כרוכה במידת הגאווה, שאנו רוצים כי תהיה להם ביחס למעשינו. במילים אחרות, את הכבוד להורים אפשר למדוד באמצעות השאלה, שנער או נערה בתקופת המרד ישאלו את עצמם בכל רגע נתון ולפני כל מעשה משובה - "האם הורינו יהיו גאים בנו לאחר שיתבשרו על מעשינו?"

התנהגותנו היא, במידה רבה, השתקפות האישיות והערכים של הורינו. נראה כי מידת הכבוד שהורים יקבלו תהיה כמידת "דרך ארץ" שהעניקו לילדיהם. "המוחל על כבודו, כבודו מחול" (משנה, מסכת קידושין), כלומר, אדם אינו אמור לוותר על כבודו, למחול על פגיעה בו. הורים, המחנכים את ילדיהם, קובעים גבולות, איסורים וקווי עשה ואל תעשה. החינוך דורש כוח, מופת אישי, הקפדה על קלה כחמורה, והתמדה, התמדה, התמדה. ילדים בוחנים ומודדים כל הזמן את התנהגות הוריהם. במרוצת השנים, הילדים הופכים הורים בעצמם וממשיכים את מסורת הוריהם.

מבחן משמעותי בחיי הילדים הוא התמודדות עם הורים מזדקנים, הורים שתש כוחם, הורים המאבדים מעצמאותם ונזקקים למגן, לסיוע לעזרה, הורים שדעתם השתבשה ושכבודם עלול להירמס.

בני אדם מודדים זה את זה על פי סרגל היכולת: יש לך יכולת גבוהה, תתוגמל בהתאם, תקבל משכורת נוספת, בונוס, דיווידנד, כותרת נאה, מחמאה, אבל בהיותך חלש, החברה מסמנת אותך כחסר-ערך. יתכן שיביאוך למרות רצונך לבית אבות, לבית חולים, למוסד גריאטרי, להוספיס... את הפרק על מקומם של החלשים ביותר בחברה לימד אותי ערן בנו, שנולד עם מוגבלות שכלית קשה וכל חייו, מעולם, לא קרא לי 'אבא' ולא יצר קשר עין. ערן בנו, שגדל להיות אדם ללא אגו, נתן בתלות מוחלטת בחסדי אחרים, לימד אותי מהו מבחן האנושיות הגדול ביותר: ערן לימד אותי מהו מקומם של החלשים ביותר בשמירת צלם אנוש שלנו עצמנו.

פגיעה בכבודם של הורים בשעת חולשתם עלולה להביא לידי רגשי אשם של בנים ובנות שלא עמדו על המשמר, שלא היו לצד הוריהם כדי להגן עליהם ולכבד אותם, כי הרי ילדיהם שלהם ינהגו בהם כפי שהם נהגו בהוריהם.

"כבוד את אביך ואת אמך" משמעו לזכור תמיד, גם כשאתה צעיר וחזק, שאתה לא במרכז. הרי אתה כאן בזכות הורייך, וגם כוחך העצום - במיטב שנותיך - הוא רגעי. אמירת תודה להורים אין בה די. המבחן הגדול שלנו, הבנים והבנות, ממשיכי הדרך, הוא בעשייה של ממש כדי להבטיח היותנו חברה אנושית. "למען יאריכון ימך" איננו מכוון לגמול אישי, אלא לקיומנו כחברה. חברה מוסרית. חברה מופת.

מלוא כל הארץ כבודכם

עדי אלטשולר | יזמת חברתית, מייסדת כנפיים של קרמבו, זכרון בסלון ובתי הספר המכילים, חברת ועד מנהל פנימה

לרבים מאיתנו מערכת היחסים עם ההורים היא מהמורכבות ביותר, כי ככה זה באינטימיות, ככה זה עם האנשים הקרובים ביותר, ככה זה עם יוצרנו, ככה זה עם המורים והתלמידים הגדולים ביותר שלנו, ככה זה עם אלה שמציבים בפנינו מראות מגדילות על כל החלקים שבנו.

ימימה אמרה, שביום שנסלח להורים שלנו יעשה התיקון הגדול ביותר.

לסלוח לאבא ולאמא שלנו משמעותו לסלוח לעצמנו.

לכבד את אבא ואמא שלנו משמעו לכבד את עצמנו.

לפני שנה וחצי הפכתי לאמא לראשונה בחיי ומאז, בכל פעם שאני פוגשת את אמא שלי, אני מסתכלת אליה בעיניים מלאות ערגה וחושבת לעצמי-

אמא, ככה את אוהבת אותי? זה מה שאת מרגישה אלי? איך לא הבנתי את זה כל החיים? אם רק הייתי יודעת שזה מה שאת מרגישה אלי...

המצווה היא לכבד את אביך ואת אמא, לא לאהוב אותם, לכבד אותם.

אבא ואמא שלי,

אני יודעת שלא התכוונתם לפגוע בי מעולם ושכל מה שרציתם זה את הטוב ביותר בשבילי.

גם הדברים המורכבים שחווינו היו לטובתי העליונה ובנו את מי שאני היום ואת מי שעוד אהיה.

סליחה על רגעים שמרדתי, שלא ראיתי אתכם, שבחנתי אתכם.

מאחלת לעצמי לעשות אתכם גאים, להביא לכם נחת וכבוד.

אני כועסת ומכבדת.

מתעצבנת ומכבדת.

אוהבת ומכבדת.

סולחת ומכבדת את הרגעים בהם התבלבלתם בין הצרכים שלכם לצרכים שלי.

מודה על שנטעתם בי את בטחוני בעולם וגם את פחדיי.

מוקירה את זה שעשיתם את הכי טוב שידעתם.

שלושה רגעי מסע פילוסופי-אישי במצוות כיבוד אב ואם

ד"ר שמעון אזולאי | פילוסוף ואיש חינוך, הקריה האקדמית אונג, חבר ועד מנהל פנימה

כִּבְד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יָאָרְכּוּן יָמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גִּיתָן לָךְ.

א. "כבד..."

כילד בין ילדים בשכונה, הציווי "כבד את..." קיבל מובן ילדותי שעורר צחוק. עבור ילדים עניים בשכונה הציווי "כבד!" קשור לנתינה. אחד הילדים קיבל במקרה חפיסת שוקולד והא מכריז "בלי כיבודים". דהיינו, לא נותן לאף אחד. אלא שמיד נשמעו קריאות ומחאות מכל עבר - "כבד!". לפעמים זה היה מצליח. וכך, בכל פעם שראינו "כבד את..." חשבנו, לפעמים בחיך, שמדובר באותו משחק של נתינה, זו לא נראית מצווה כל-כך מסובכת. וגם שקצת גדלנו והבנו שמעגל הנתינה רחב קצת יותר, עדיין זו נראתה מצווה פשוטה וטבעית, אם כי לא תמיד הצלחנו לעמוד בה.

אלא ששום דבר לא הכין אותנו לכישלון הגדול. מצוות "כבד את..." איננה מצווה שנועדה לילדים או לנערים, היא מצווה שקיבלה את עוצמתה האמיתית רק כאשר הפכנו להורים בעצמנו. זהו רגע הנטישה הגדול של דור ההורים. כוחו הנורא של הטבעי קורא לנו להביט אל הילדים שלנו ולהשקיע בהם את מלוא המאמצים, וזה הרגע בו הורינו ננטשים, בגוף ובנפש. את מצוות "כבד את..." צריך להתחיל ללמוד ולשנן בגיל ארבעים.

ייתכן שבמצווה הזו מצוי אולי הביטוי העמוק ביותר של האנושי והמוסרי, שכל עניינו חריגה מהכח הסמוי של הטבעי. להיות מוסרי פירושו להתנגד לטבעי, ואין דבר יותר טבעי מלהאכיל את הילדים שלנו, ואין דבר פחות טבעי מלהאכיל את ההורים שלנו. צחוק ה"כבד!" של הילדות, הופך לעניין ממשי. ויש רבים שצועקים בינם ובין עצמם "בלי כיבודים".

ב. "...את אביך ואת אמך..."

גדלתי בלי אבא. הוא נפטר כשהייתי בן שלוש. עבורי זה מושג ריק שככל הנראה לא יתמלא לעולם ומול ההיעדר המוחלט של אבא, יש את הנוכחות המוחלטת של אימא, שלקח לי זמן רב מדי לראות. עד היום אני מתבייש ביני וביני על רגעים של עיוורון.

ומה שאני מתבייש בו יותר מכל זה הרגעים בהם התביישתי. התביישתי בה. התביישתי באישה עטופה במטפחת, שאיננה יודעת קרוא וכתוב, ודוברת שפה רצוצה שאין לה כתב. התביישתי ברגעים בהם רציתי שתיעלם ותיאלם מול ההדר של ארון הספרים וזהר המילים הכתובות. התביישתי כשהיא באה לבית הספר, או כשמלמלה בבית הכנסת. רציתי שתהיה נטולת משקל. ולא ידעתי שמה שעבורי היה רגע "פדיחה" של נער, היה עבור אחרים אידיאולוגיה. והיום, כל מילה שאני כותב וכל רעיון שאני הוגה; כל הרצאה שאני מרצה, וכל לימוד שאני מלמד, הם ניסיון מגושם לתת מילים לאילמות האוריינית שלה. הם ניסיון לתת ניסוח סופי ומוגבל, לחוכמה האינסופית שיש בה.

כי מה שיש בציווי "כבד!" הוא מה שנמצא מעבר לכל כיבוד אפשרי. לכבד הוא מלשון כובד. לכבד פירושו לתת למישהו משקל, להכיר בזה שיש לו מקום והוא איננו מיותר. וכמה מתהלכים בינינו טולי מקום? כמה אבות ואימהות שומעים ללא מילים, בכל בוקר ובכל ערב - "אתה מיותר!"? כמה אנשים הולכים מאתנו, בגוף ובנפש, ואף אחד לא שם לב? בכל יום נוסף מישהו לקבר הקשיש האלמוני.

ודור שלם של אימהות נשכח. דור שלם של אימהות עטופות במטפחת הוא נטול משקל, כאילו לא היו כאן מעולם. המאזניים שלנו היו קצת מקולקלים, ועכשיו מגיע זמן התיקון. מגיע זמן ההצדעה לדור שהמשקל העצום שלו היו ילדים, שגדלו להיות מבוגרים שקצת שכחו. להבין את הזעם של היום, זה להבין את הבושה בשכחת המשקל. כמו שכל אות בפילוסופיה שלי היא ניסיון נואש לצקת מילים למשקל הנסתר של אימא שלי, כך רבים אחרים מנסים ליצוק את משקל הוריהם והורי הוריהם, לסיפור, לשיר, לסרט, להמצאה, ובעיקר - למוסיקה של העתיד.

האם אתם מרגישים שהסיפור של הוריהם הוא הסיפור שלכם? האם זה סיפור שעיב אתכם ואת חייכם הבוגרים או ניסתם להתנתק ממנו ולא לתת לו משקל?

נסו לחשוב על שאלת הבושה לטווח הארוך, אתרו רגע שאתם מתביישים בו ביחס להתנהגות שלהם כלפי הורים ומה לדעתם זה מלמד?

ג. "...למען יארכון ימיך על האדמה אשר ה' אלוהיך נותן לך"

מה שמגולם בהבטחה הסמויה "למען יארכון ימיך" זו המוסיקה של העתיד ומקומך בתוכה. יש מי שמפרש כאילו יש כאן שכר ועונש. יש בזה לכאורה ניחוח תועלתני ואינטרסנטי. כדאי להשקיע בהורים, כי זה ישתלם. ויש מי שאפילו הולך עם זה לכיוון מילולי יותר - אקבל משהו מן הירושה הצפויה. אך אין כאן תנאי מן הסוג הזה, אלא תנאי קיומי. אין כאן כוונה למנת ימים ארוכה יותר על פני האדמה הזו, אלא למשהו חשוב בהרבה - לא אורך החיים כי אם משמעות החיים. אתה יכול לגעת בנצח.

משמעות חייו של האדם איננה נמצאת בתוכו, אלא היא חורגת ממנו. משמעות חייו של האדם הן העקבות שלו על פני האדמה. לא בשמיים, ולא בעולם הבא, אלא על פני האדמה הזאת ובתוך היסטוריה האנושית. מי שהיטיב להבין את זה הוא אברהם, שמכל מה שאפשר היה להציע לו, הסתפק ברעיון הפשוט של הארכת ימיו על פני האדמה. לא ימיו חייו, אלא ימי משמעות חייו. זרעו אשר מהדהד מאז ועד היום, ואנחנו חלק ממנו.

וכדי שיהדהדו העקבות אנו זקוקים לקהילה ולרצף שלה. אנו נדרשים להבנה שהאדם לבדו הוא כלום. הוא תו בודד נטול הרמוניה, שזקוק לרצף שישמור, יחזיק ויהדהד את עקבותיו. וכך, "כבד את אביך ואת אמך" פירושו הבנה שאתה יצור שיש לו הקשר בזמן, היא ההבנה ששקיעה בתוך ההווה ובתוך המחשבה שאתה מתחיל את העולם מחדש, תהפוך להיות השכחה שלך - גם מחר מישהו עשוי לחשוב שהוא מתחיל מחדש.

כבד את אביך פירושו יצירת משקל לעקבות של קודמך, שרק בכוח משקלן יהדהדו גם העקבות שלך. "כבד את אביך ואת אמך" היא קריאה להשתחרר מההווה המפתה שהוא כמו תו בודד ומשעמם שנמוג מהר מאוד. רק כאשר הוא חלק מהרמוניה, חלק מיצירה מגוונת, הוא יכול להדהד לנצח, ולהאריך את ימיו, על פני האדמה.

אנחנו ניצבים תמיד מול דיסוננס של שאלת המוסר מול הטבע, שאלת הכבוד האנושי ופירושו. האם כיבוד הורים הוא אינטרס תועלתני או שיש מעבר לזה (חסד למשל, או במקרה שלי, משמעות)?

שרשרת הדורות

יהודה טרופר | מפמ"ר תנ"ך בחמ"ד חילי טרופר | איש חינוך ומנהל אגף החינוך בירוחם

בבואנו לכתוב על מצוות כיבוד אב ואם, הראשונים שעולים בדעתנו הם ההורים שלנו. על מצווה זו למדנו מהם, מהתבוננות על הדרך שבה הקפידו תמיד לכבד את הוריהם, לנהוג בהם בכבוד בכל עת ובכל מקום.

למשל, כאשר סבתא, אמא של אמא, הפכה מוגבלת בתנועתה וסבלה מסיבוכים רפואיים רבים, הורינו התמסרו אליה. בכל שעה ובכל צורך הם היו שם. אך הם לא היו שם רק לצרכים הפרקטיים האין סופיים של אישה מבוגרת מאוד וחולה מאוד. הם היו שם במובן הנפשי. הם הקשיבו לה, שוחחו עימה, צחקו איתה, נהנו מהקירבה אליה.

מעולם לא ראינו פרצופים חמוצים והתאוננות של מי שעול כבד נפל על כתפיו, שהרי כיבוד הורים אינו רק אוסף פעולות, החשובות בפני עצמן, לסייע ולהקל על כאבי ההורים וקשייהם, אלא הוא שמירה על כבודם במובן העמוק, כך שהם לא ירגישו כי הם נטל על כתפיו, שלא יחושו שהם מצערים אותנו, אלא ירגישו שאנו שמחים בחיבור אליהם, בקירבה ובנתינה שהם דו-צדדיים, בהקפדה על הוויה שבאמונה כי גם בהיותם זקנים, הם עדיין מלאי ערך וכוח ויש בחייהם טעם. זו אינה רק הכרת טובה על העבר, אלא הווה חי ופועם.

*

ממבט על החיים ניגש להעמיק בתורה. לאחר הציווי על כיבוד אב ואם מוסיפה התורה ומבטיחה, באופן יוצא דופן למדי, שכר של אריכות ימים:

”כִּבְדוּ אֶת אֲבִיכֶם וְאֶת אִמְּכֶם לְמַעַן יִאָּרְכוּ יַמֵּינֶם עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם” (שמות כ', יא).

מדוע מצווה זו בלבד כרוכה בשכר, ובשכר הזה דווקא? מדוע מצוות אחרות בעשרת הדיברות אינן מזכות את עושיהן באריכות ימים? כיבוד אב ואם היא בראש ובראשונה מצווה מוסרית, המתקיימת במעגל משפחתי מצומצם, בין ילדים לבין הוריהם.

אך ר' שמשון בן רפאל הירש, בפרושו לתורה (שמות כ', יא), מציע הצעה מעניינת להבנת עומק מצוות כיבוד הורים. הוא רואה אותה כמצווה המתקיימת גם מעבר למעגל המשפחתי המצומצם, ומשמעותה רחבה יותר: כיבוד אב ואם הוא התנאי היסודי לנצחיותה של האומה הישראלית. על ידי האב והאם נותן ה' לילד לא לבד את הווייתו הפיזית, אלא הם למעשה החוליה המקשרת את הילד אל העבר היהודי. כשם שעניי הבן אל הוריו, כן תהיינה אליו עיני ילדיו בבוא הזמן. אלמלא הקשר בין אבות ובנים – תנותק שרשרת הדורות, תאבד תקוות העבר היהודי לגבי העתיד והאומה הישראלית תחדל מלהיות.

אכן, גדולה חשיבותם של ההורים בישראל, ולפיכך ייחדה להם התורה מקום נכבד בעשרת הדברות. כלומר, כיבוד הורים מתברר כמצווה שיש בה היבט אישי-משפחתי לצד היבט לאומי. על פי המסורת היהודית, ההורה חייב להעביר לבנו את שרשרת קבלת התורה, ועל-כן, כיבוד ההורים הוא כיבוד מי שמצרף אותי לעם ישראל ולשרשרת הדורות. הכבוד הוא ביטוי לרצון שלי להתחבר אל השושלת ההיסטורית.

מעבר למעגל המצומצם של הורים וילדיהם נוצר כאן קשר בין-דורי, שהולך ומתרחב ומחבר את הבן והבת, המכבדים את הוריהם, אל כלל הדורות הקודמים, וכך מהווה מצווה זו תשתית לאומית.

על השכר למצוות כיבוד הורים כותב רש"י הירש:

”לְמַעַן יִאָּרְכוּ יַמֵּינֶם עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם”: כאן מדבר הכתוב בראש ובראשונה באריכות ימי קיומו הלאומי של העם בארץ אשר ה' נותן לו... בכיבוד אב ואם תלוי, כאמור, קיומה הנצחי של האומה.

אדם, החי בתודעה של כיבוד הורים, חי בתודעה של חיבור אל העבר. אומה, שחיה בתודעה של קשר אל הדורות הקודמים, תזכה באריכות ימים לאומית ואף בחיי נצח.

כיבוד הורים אינו רק "ואהבת לרעך כמוך" ברמה הגבוהה ביותר, כי אם מצווה השוזרת את הדורות אלו באלו, מצווה המחברת את העבר אל העתיד. העם מורכב מאוסף של משפחות, לא מאוסף של יחידים; נצחיות של עם היא שרשרת של קשרים משפחתיים הדוקים, של כבוד בין-דורי, של הזקרת המסורת ושל העברת המסורת.

יפה במיוחד לראות כיצד סוגיה לאומית גדולה נבנית מרגעים קטנים בחיי היום-יום. כיבוד אב ואם היא מצווה של מעשים "קטנים", יום-יומיים, של מילה טובה, מבט אוהב ומסירות רבה, כלשון הברייתא במסכת קידושין (דף לא ע"ב): "מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא". אך מעשים "קטנים" אלו מכילים בקרבם עומק גדול, הבונה משפחה ועם, ומשפיע לדורות רבים. במקום בו ננהג בכבוד כלפי הורינו נבטיח את המשך הקיום הבריא והמתוקן של האומה.

כיבוד הורים

תהילה פרידמן | יו"ר עמיתה בנאמני תו"ע, מנהלת תוכניות במכון שחרית

מצוות כיבוד הורים היא מצווה פשוטה. הגיונית. לא זקוקה להסברים רבים. כמה מסובך להבין שאדם חייב להכיר טובה למי שהביא אותו לעולם, גידל אותו, האכיל אותו והגן עליו? לא באמת צריך להסביר, שקשר טוב ובריא עם ההורים הוא תשתית חשובה מאין כמותה לחיים טובים ובריאיים. ולכן ההסבר, המתלווה בעשרת הדיברות למצוות כיבוד הורים, מעורר הרבה יותר שאלות מתשובות.

"כבד את-אביך, ואת-אמך למען יארכיך ימיך, על האדמה, אשר-ה' אלהיך נתן לך" (שמות כ, יא).

לא כתוב "לא תרצח - כדי ש... בגלל ש...", לא מוסבר מדוע אסור לגנוב. אין באמת צורך. זה מובן מאליו. אז למה ניתנים הסברים למצוות כיבוד הורים? התמיהה מתחזקת למקרא ההסבר, או התכלית, עצמם: "למען יארכיך ימיך". אם יש כאן הבטחה אלוקית לאריכות ימים, הרי במקרים כה רבים אין היא מתקיימת, עד שהספק שהיא מעוררת חזק מההסבר שהיא מציעה למצווה. ואכן, התלמוד חש לא בנוח עם הבטחה בלתי-ממומשת זו לאריכות ימים, המופיעה רק לגבי שתי מצוות - שילוח הקן וכיבוד הורים, הוא מעמיד את העניין במלוא חריפותו:

הרי שאמר לו אביו, עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלה את האם ונטל את הבנים, ובחזירתו נפל ומת - היכן טובת ימיו של זה והיכן אריכות ימיו של זה?

התלמוד מציע, שמימוש ההבטחה אינו דווקא בעולם הזה:

אלא למען ייטב לך - לעולם שכולו טוב, ולמען יארכיך ימיך - לעולם שכולו ארוך (קידושין לט ע"ב).

ההסבר הזה, שלכיבוד הורים יש שכר בעולם הבא, דורש מאיתנו לייחס לשני פסוקי התורה האלה מה שאינו קיים בשום מקום אחר בתורה. אף פעם אין התורה מזכירה עולם שהוא מעבר לזה הנוכחי. בתורה מדובר הרבה מאוד על שכר ועונש, אך הם מתקיימים כאן, בעולם הזה. מדוע תבחר התורה להתייחס למישורי קיום נוספים בקשר לכיבוד אב ואם דווקא? ומצד שני, שאלת התלמוד מהדהדת: אנשים כה רבים מכבדים את הוריהם ואינם מאריכים ימים. מה, אם כן, פשר ההבטחה "למען יארכיך ימיך"?

ההסבר הפשוט ביותר קופץ לעין כשקוראים את הפסוק עד סופו. לא אריכות ימים מבטיחה התורה למי שיכבד את הוריו, אלא אריכות ימים על האדמה הזו, שה' נתן לנו. ולא את אריכות ימיו של האדם היחיד מבטיחה התורה, שכן האדם היחיד חייב ממילא לכבד את הוריו, כי זה הדבר הפשוט והמוסרי לעשות. לפי התורה, הקולקטיב חייב בכיבוד ההורים הממשיים והסמליים אם הוא רוצה להאריך ימים, כעם, על האדמה הזו.

"בארץ-ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית, בה חי חיי קוממויות ממלכתית, בה יצר נכסי תרבות לאומיים וכלל-אנושיים והוריש לעולם כולו את ספר הספרים הנצחי. ...

מתוך קשר היסטורי ומסורתי זה חתרו היהודים בכל דור לשוב ולהאחוז במולדתם העתיקה..." (מגילת העצמאות).

אנחנו, היהודים, שזכינו לשוב למולדת העתיקה, מבינים באופן פשוט ואינטואיטיבי עד כמה עמוק הקשר בין החיבור לאדמה הזו ובין החיבור להורים שלנו - הפרטיים וההיסטוריים. אינטואיציה זו, אולי לא הייתה ליהודים שחיו בגלות עם מזוודה, אמיתית או דמיונית, המוכנה תמיד לגירוש, או לבריחה. אנחנו, שזכינו לחיות במדינה יהודית ריבונית, יודעים שהרצף התרבותי וההיסטורי בינינו למקום הזה מתקיים ומועבר אלינו באמצעות הורינו. רצף זה הוא שמאפשר לנו לשוב ולבחור לחיות על האדמה היפה והקשה הזו. בלי החיבור הזה להורינו, לסיפור שהם סיפרו לנו - סיפור שהם ואנחנו חלק שלו - אולי היינו חיים במקום אחר. אולי לא היה עומד לנו הכוח להילחם על הזכות לחיות על האדמה הזו.

אריכות הימים הקולקטיבית הזו מותנת במחויבות שלנו לכבד את הסיפור של הורינו. לפעמים נבחר להוסיף לו פרקים. לפעמים נפרש מחדש חלקים שלו. אבל בלי כבוד לסיפור שלהם, לא יהיה לנו סיפור. ובלי סיפור, המכונן שייכות, אהבה ומחויבות, לא נוכל להאריך ימים פה, על האדמה אשר נשבע ה' לאבותינו.

כבוד אביו וכבוד רבו - בהלכה ובסיפור החסידי

ערכו: ד"ר זאב קיציס | שרה ב"ק

מגלים את הסיפור החסידי

במקורות הבאים נעסוק בסיפורים חסידיים המשקפים את המתח שבין "כבוד הרב" וכבוד ההורים. באופן פשוט מעדיפים המקורות ההלכתיים והסיפורים החסידיים את "כבוד הרב" על פני ההורים, אך סיפורים חסידיים אחדים משקפים תמונה מורכבת יותר. קראו את המקורות ודונו במתח שבין ה"רב" וה"אב", והמתח שבין עולמו האישי והרוחני של הבן לבין חובתו לכבד וללכת בדרכי אבותיו. [הסיפורים לקוחים כולם מן העיבודים שבאתר "זושא"].

מסכת בבא מציעא פרק ב משנה יא:

אָבֵרְתוּ וְאָבֵרְתוּ אָבִיו, אָבֵרְתוּ קוֹדֶמֶת. אָבֵרְתוּ וְאָבֵרְתוּ רַבּוֹ, שְׁלֹ קוֹדֶמֶת.
אָבֵרְתוּ אָבִיו וְאָבֵרְתוּ רַבּוֹ, שְׁלֹ רַבּוֹ קוֹדֶמֶת, שְׁאָבִיו הֵבִיאוּ לְעוֹלָם הַזֶּה וְרַבּוֹ שְׁלֵמְדוֹ חֲכָמָה מֵבִיאוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.
וְאִם אָבִיו חָכֵם (שְׁקוּל כְּנֶגֶד רַבּוֹ) שְׁלֹ אָבִיו קוֹדֶמֶת.
הִיָּה אָבִיו וְרַבּוֹ נוֹשְׂאִין מִשְׂאוֹי, מְנִיחַ אֶת שְׁלֹ רַבּוֹ וְאַחַר כֵּן מְנִיחַ אֶת שְׁלֹ אָבִיו.
הִיָּה אָבִיו וְרַבּוֹ בְּבֵית הַשְּׂבִי, פּוֹדֶה אֶת רַבּוֹ וְאַחַר כֵּן פּוֹדֶה אֶת אָבִיו.
וְאִם הִיָּה אָבִיו חָכֵם, פּוֹדֶה אֶת אָבִיו וְאַחַר כֵּן פּוֹדֶה אֶת רַבּוֹ.

עיינו במשנה:

**האם יש קשר בין שני המשפטים הראשונים שבמשנה, לבין עדיפות הרב על האב?
מהי הסיבה המוזכרת במשנה לעדיפות הרב?
מדוע לדעתכם ההלכה משתנה אם האב חכם?**

אל תשמע בני

מילים: דוד שמעוני | כתיבה: תרע"ט

אֵל תִּשְׁמַע, בְּנֵי, לְמוֹסֵר אָב	בְּלִילָה קָר, בְּלִיל אָדָר,
וְלִתְרוֹת אִם אֵל אֶזְנֵן תֵּט,	בִּישׁוֹן הָאֵם, בִּישׁוֹן הָאָב,
כִּי מוֹסֵר אָב הוּא: "קוֹ לְקוֹ..."	הַתִּשְׁמַע, אֵיךְ הָרוּחַ שֶׁר
וְתוֹרֹת אֵם: "לֵאט, לֵאט..."	אֶת שִׁיר הַבֵּן, שִׁיר גִּיל וְקָרָב?
סוּפֹת-אָבִיב דּוּבְרָה כֵן:	בְּלִילָה קָר, בְּלִיל אָדָר,
"הַקְשִׁיבָה, אִישׁ, לְשִׁיר הַבֵּן"	הַקְשִׁיבָה אֵיךְ הָאָבִיב שֶׁר...

**מה הרגשתם כשקראתם את השיר?
האם אפשר לדעתכם להקשיב לאביב שר גם בלי לבטל את הדיבר "כבד את אביך ואת אמך"?**

מעשה ברב ובן יחיד - מסיפורי מעשיות של רבי נחמן מברסלב

מעשה ברב אחד שלא היו לו בנים. אחר כך נולד לו בן יחיד, וגידל אותו והשיא אותו. והיה הבן יושב בעליית הגג ולומד, כמקובל אצל העשירים. והיה לומד ומתפלל, אבל הרגיש שחסר לו דבר מה, ולא ידע מהו. והבן לא הרגיש טעם בלימודו ובתפילתו, וסיפר על כך לשני בני נעורים. הם יעצו לו שייסע לצדיק מסוים.

והבן עשה מצווה, ובא על ידי כך למדרגת "המאור הקטן".

סיפר הבן לאביו, שהוא מרגיש שחסר לו דבר מה, ואינו מוצא טעם בלימודו ובתפילתו, ושהוא רוצה לנסוע לצדיק ההוא. אמר לו אביו: "למה לך לנסוע אליו? הרי אתה לומד גדול ממנו, ומיוחס יותר ממנו! לא נאה לך לנסוע אליו" וכך מנע מהבן לנסוע. הבן חזר ללימודו, אבל שוב הרגיש חסרון, והתייעץ שוב עם שני בני הנעורים, ושוב הם יעצו לו לנסוע אל הצדיק, ושוב ביקש מאביו וזה שכנע אותו שלא ייסע. כך היה כמה פעמים.

והבן המשיך להרגיש שחסר לו, והיה מתגעגע מאוד ומשתוקק למלא את החיסרון, אבל לא ידע בדיוק מהו חסרונו. בא שוב לאביו והפציר בו שייסעו, עד שהאב היה מוכרח לנסוע עמו, שהרי לא רצה לשלוח את בנו יחידו לבדו. אמר לו האב: "אסע עמך, ואראה לך שאין בצדיק הזה ממש." רתמו את העגלה ונסעו.

אמר לו אביו: "אם הנסיעה תעבור בשלום סימן שמהשמים רוצים שניסע, ואם לא – אין הקדוש ברוך הוא רוצה שניסע." הגיעו בנסיעתם לגשר קטן, ונפל אחד הסוסים, והעגלה התהפכה, וכמעט טבעו במים. אמר אביו: "הרי אין הנסיעה עוברת בשלום, ואינה רצון ה'."

חזרו לביתם. חזר הבן ללימודו, ושוב הרגיש בחיסרון, והפציר באביו כמו בפעם הקודמת, ושוב היה האב חייב לנסוע עמו. ושוב אמר האב שיעשו ניסיון אם הנסיעה תעבור בשלום. וכשנסעו נשברו שני צירי העגלה. אמר לו אביו: "הרי אתה רואה שאין הנסיעה עוברת בשלום, שהרי אין זו דרך הטבע שיישברו שני הצירים גם יחד! הן פעמים רבות נסעו בעגלה הזאת, ומעולם לא קרה כך?" – וחזרו.

חזר הבן לדרכו ושוב הרגיש בחיסרון, ובני הנעורים יעצו לו לנסוע. חזר לאביו והפציר בו והכריח אותו לנסוע עמו שוב. אמר הבן: "הפעם לא נחזור וננסה, כי בדרך הטבע יתכן שיפול סוס לפעמים או שיישברו הצירים, אלא אם יתרחש דבר ברור ומורגש מאוד שימנע מאתנו להגיע." הגיעו לאכסניה ללון, ומצאו שם סוחר, ודיברו עמו כדרך הסוחרים, ולא גילו לו שהם נוסעים לצדיק, כי הרב התבייש להודות בכך שהוא נוסע אל הצדיק הזה. ושוחחו על ענייני העולם, עד שנסבה השיחה על ענייני הצדיקים, והיכן נמצאים הצדיקים. וסיפר להם הסוחר ששם נמצא צדיק, ושם ושם. הזכירו הם את הצדיק שנסעו אליו. אמר להם: "זה? – הרי קל דעת הוא, כי אני בא ממנו, וכשהייתי שם ראיתי אותו עובר עברה?" אמר האב לבנו: "אתה רואה? שהרי הסוחר מדבר לפי תומו, והרי הוא בא ממש!" וחזרו לביתם.

ונפטר הבן, ובא בחלום לאביו. וראה אותו האב כועס מאוד, ושאל אותו: "מה מכעים אותך כל כך?" אמר לו הבן: "סע לצדיק ההוא, והוא יגיד לך על מה אני כועס." והקיץ, ואמר לעצמו: זה בוודאי מקרה. וחזר וחלם שלוש פעמים והבין שיש דברים בגו, ונסע לשם.

בדרכו פגש את הסוחר שבו פגשו הוא ובנו בנסיעה הקודמת, והכיר אותו. אמר לו: "אתה הוא שפגשתי בך באכסניה?" אמר לו: "בוודאי אני הוא."

פתח הסוחר את פיו ואמר לו: "אם תרצה אבלע אותך?" אמר לו: "מה אתה מדבר?" אמר לו: "אתה זוכר, כשנסעת עם בנך, ובתחילה נפל סוס על הגשר, וחזרת; ואחר כך נשברו הצירים; ואחר כך פגשת אותי, ואמרתי לך שהצדיק הוא קל דעת? – אחרי שפטרתי את בנך – עכשיו אתה רשאי לנסוע. כי הוא היה המאור הקטן, והצדיק הזה הוא המאור הגדול, ואם היו נפגשים היה בא המשיח. אבל עכשיו, שפטרתי אותו מהעולם – אתה רשאי לנסוע." תוך כדי השיחה נעלם הסוחר, ולא היה לרב עם מי לדבר. נסע הרב אל הצדיק וצעק: "חבל, חבל חבל! חבל על האובדים ואינם נמצאים!"

לדעתכם - על מי מוטלת האחריות לכישלון המסע, על האב או על הבן-יחיד? האם מסקנת הסיפור תואמת את המסר המובא במשנה?

כבוד אדם

רבי יעקב יצחק, "היהודי הקדוש" מפשיסחה, נהג ללמוד עם תלמידיו שיעור בתלמוד ובפרשנות שלו. לעתים, במהלך הלימוד, היה היהודי הקדוש מעמיק בעיון מתוך דבקות רבה, ומתמיד כך שעה ארוכה.

בין התלמידים שישבו לפניו היה בחור צעיר ותלמיד חכם, בן העיר פשיסחה. יתום היה הבחור מאביו, והיה גר עם אמו.

פעם אחת, כאשר ישב בשיעורו של היהודי הקדוש, תקף אותו הרעב. המתין הבחור עד שראה כי רבו פסק מללמוד והעמיק בעיון מתוך דבקות, כמנהגו. אז הרהיב עוז, קם ורץ אל בית אמו ואכל שם בחיפזון רב. אחר כך קם ויצא מן הבית כדי לשוב במהירות אל השיעור. אז שמע את אמו מבקשת כי יחזור ויעלה אל עליית הגג, כדי להוריד לה משם תבילת שחת.

סירב התלמיד לחזור אל בית אמו, כי חשש שאולי כבר התנער רבו מדבקותו והמשיך בשיעור. לכן המשיך התלמיד בדרכו. באמצע הדרך הרהר: הלוא לימוד התורה נועד כדי לקיים ולעשות את הכתוב בה. והנה באה לידי מצווה לעשותה – מצוות כיבוד אדם – ולא אקיים אותה?

מיד חזר לביתו במרוצה, ועשה את רצונה של אמו. לאחר שסיים, שב אל בית רבו. כשפתח את דלת חדרו של הרבי, התנער היהודי הקדוש מן הדבקות שהיה שרוי בה, קם מלוא קומתו מתוך שמחה, ושאל את הבחור: "אמור נא, איזו מצווה עשית כעת? – שרוי הייתי בקושיה שלא הצלחתי ליישב, וכשננסת אל החדר ראיתי כי התלווה אליך האמורא אַבְי, מחכמי התלמוד. ברגע אחד התיישבה הקושיה ונפתרה. אם זכית ואבוי בכבודו ובעצמו בא עמך, ודאי מצווה חשובה עשית!"

סיפר הבחור לרבי את מה שאירע לו.

אמר היהודי הקדוש לתלמידיו: "יודעים אתם כי אבוי יתום היה מאביו ומאמו. בשל כך נקרא אבוי, ראשי התיבות של הפסוק 'אֲשֶׁר יָבֵן יְרוּחַם יְתוֹם' (הושע יד, ד). בשל כך, בכל פעם שרואה אבוי אדם המקיים מצוות כיבוד הורים הוא נכנס בו והולך עמו, כדי שיהיה לו חלק במצווה זו. כך זכיתי לפגוש בזכותך את אבוי, שתירץ לי את הקושיה שהתקשיתי בה."

אבוי - האמורא התלמודי - "מתגלה" בסוף הסיפור. הכניסו מלים לפיו של אבוי. מה יאמר אבוי לתלמיד הצעיר? לאמו? ואולי גם לרבי?

צהר מבטיחה את עתידה היהודי של מדינת ישראל

חתונה יהודית
מעל ל-105,000 חתנים וכלות שאינם דתיים בחרו בטקס נישואין הלכתי משמעותי במקום טקס אזרחי.

הנהגה רבנית קשובה
מועצת רבני צהר היא פורום מרכזי לדיון בנושאים מהותיים. החלטות המועצה משפיעות על עיצוב יחסי דת מדינה וחברה בישראל.

צהר לאבלים
רבני צהר מלווים בהתנדבות משפחות אבלים לקראת ההלוויה, במהלכה ובתקופה שאחריה. תומכים, מסייעים, ומלווים.

מתנדבים
למעלה מ-1000 מתנדבים המקדישים מזמנם היקר למען עם ישראל.

מדיניות ציבורית
קידום חקיקה ברוח ערכי היהדות וסיוע לחברי כנסת בהגשת חוקים המשקפים רוח זו.

שורשים
מעל 40,000 עולים הוכיחו את יהדותם ובזכות זה שמרו על זהותם היהודית ועל חלקם בשרשרת הדורות.

חגים
עשרות אלפי משתתפים חוגגים עמנו במנייני תפילה בחגי ישראל בכל רחבי הארץ באווירה מאירת פנים ומכילה ומחוקים את הקשר עם המורשת.

בר מצווה
ליווי והדרכה של בני מצווה ומשפחותיהם עם מדריכים של צהר לקראת טקס מרגש, ערכי ומלא משמעות.

בת מצווה
סדרת מפגשים אישיים וחוייתיים עם מדריכת בת מצווה של צהר, שמתכננת יחד עם הנערה לקראת מעבר משמעותי מילדות לבגרות.

ברית מילה ופדיון הבן
הכנסתו של הבן בבריתו של אברהם אבינו בטקס משמעותי ומרגש. עריכת הטקס הנדיר והמרגש של פדיון הבן עם כהנים מתנדבים של צהר.

הסכמאהבה
הסכם קדם נישואין למניעת עגינות שמבוסס על ערכי שיוון וכבוד וזוכה להכרה הלכתית ומשפטית.

היו שותפים באחדותה ובשמירת זהותה היהודית של מדינת ישראל

פְּנִימָה

פְּנִימָה

פנימה היא תנועה חברתית רחבה המבקשת לגבש זהות ישראלית משתפת, המהווה תשתית לשינוי סדר היום ולהפיכת ישראל לחברת מופת.

פנימה מפגישה בין ישראלים רבים לשיח עמוק ומציעה פתרונות ישימים לסוגיות הקורעות את החברה הישראלית.

בין מקימי:

שלמה דברת, שי פירון, בני גניץ, עדי אלטושלר, שרה רוזנפלד, שמעון לנקרי, חילי טרופר, הרב בצלאל כהן, פאתן זינאטי, ועוד

יחד
זהות יהודית בקהילה

מעל 300,000 משתתפים בשנה

יחד

מחזקים את הזהות היהודית

על התוכנית

תכנית יחד - מבית רשת אור תורה סטון מסייעת למתנסים ולמרכזים קהילתיים ברחבי הארץ לפתח את תחום הזהות היהודית - ישראלית - ציונית בקהילה. בכח אדם, ידע, משאבים, ליווי והשתלמויות. החברה למתנ"סים של משרד החינוך היא שותפה מרכזית של התכנית.

חזון

- חיזוק הזהות היהודית-ישראלית-ציונית.
- יצירת דיאלוג ואיחוי ססעים בחברה הישראלית דרך הזהות היהודית כמכנה משותף.
- פיתוח קהילתיות סביב המתנ"ס/מרכז קהילתי

פעילות

מעגל השנה - חגי ישראל בהם הרכזים מארגנים פעילויות קהילתיות לפני או במהלך כל חג, בהם הציבור חווה ולומד את ערכי החג.

מעגל החיים - יצירת מסגרות לימוד של סדרות מפגשים סביב מעגל החיים כגון בר/בת מצווה, חינוך ילדים, תנ"ך, פרשת שבוע, פילוסופיה יהודית, סיורים בעקבות התנ"ך, קבלות שבת ועוד.

מוזמנים ליצור איתנו קשר: 02-5880910 | 02-5880908 | yachad@ots.org.il

www.yachadzehut.org.il | יחד זהות יהודית בקהילה